

Izr. prof. dr. Tina Lengar Verovnik

Pravopis kot družbeni konsenz – ob krajšavah

Predavanje

Pravopisni konsenz ni le dogovor znotraj jezikoslovne stroke, kot se zlahka zazdi komu, ki prenovo pravopisnih pravil opazuje od strani. Gre tudi za širše demokratično soglasje in skupno prizadevanje za uveljavitev predpisa, ki nastane v standardizacijskem procesu.

1. Zapis okrajšav za oznake gospodarskih družb

Ta družbeni vidik je pri nekaterih pravopisnih temah nekoliko v ozadju, pri drugih pa je bolj očit. Eno takih vprašanj, pri katerih se nazorno kaže vpetost pravopisa v delovanje družbenih (pod)sistemov ter prepletenost pravil oziroma norm in tudi praks na različnih področjih življenja in delovanja, so okrajšave, ki jih *Zakon o gospodarskih družbah* opredeljuje kot oznake gospodarskih družb, torej *s. p.*, *d. o. o.*, *d. n. o.*, *d. d.*, *k. d.*, *k. d. d.*

Aktualni pravopis je postavil nedvoumno kodifikacijo: piše se jih s presledkom za vsako okrajšano besedo, torej sledimo krovnemu pravilu za pisanje okrajšav večbesednih zvez. Kljub temu pa so v zakonskih besedilih in na vladnih spletnih straneh vse te okrajšave pisane stično, takih je tudi večina vpisov v Poslovni register Slovenije.

The screenshot shows the SPOT website interface. At the top, there is a navigation bar with the logo 'SPOT SLOVENSKA POSLOVNA TOČKA' and a search bar. Below the navigation bar, there is a menu with options: POSLOVANJE, DEJAVNOSTI IN POKLICI, VMESNIKI SPOT, PORTAL IN TOČKE SPOT, E-POSTOPKI IN STORITVE, POMOČ IN PODPORA, and MOJ SPOT. The main content area is titled 'Pravnoorganizacijske oblike in načini opravljanja dejavnosti'. On the left, there is a text block: 'Najpogostejši poslovni obliki sta samostojni podjetnik (s.p.) in družba z omejeno odgovornostjo (d.o.o.), vendar obstajajo tudi druge pravnoorganizacijske oblike in načini opravljanja dejavnosti.' On the right, there is a list of legal forms of business entities: Samostojni podjetnik, Družba z omejeno odgovornostjo (d.o.o.), Družba z neomejeno odgovornostjo (d.n.o.), Komanditna družba (k.d.), Delniška družba d.d., Komanditna delniška družba (k.d.d.), and Podružnica.

Zakon nalaga, da mora družba pri poslovanju nato uporabljati firmo v obliki, kot je vpisana v register, kar recimo pomeni, da je lektorska praksa dvotirna. Ko gre za jezikovni pregled npr. finančnega poročila, lektorice in lektorji upoštevajo zapis iz registra; v pravno neobvezujočih besedilih zapisujejo presledke.

Za pisanje skupaj obstajajo še nekateri drugi mogoči razlogi, če pustimo pravno prakso in nepoznavanje pravopisnega pravila za hip ob strani. Za razliko od drugih okrajšav jih lahko – in tudi jih – pogosto beremo črkovalno, torej jih ob branju ne razvezujemo, lahko jih sklanjamo ali pa celo leksikaliziramo in uporabimo kot podstave novih tvorjenk, kakršna je mikroespe v tem izrezku iz časnika Delo:

kov. Upokojencem, popoldanskim espejem, sobodajalcem in tistim, ki opravljajo dopolnilno dejavnost na kmetiji, bi ukinili plačevanje prispevka za dolgotrajno oskrbo.

Uvedli bi mikroespeje s precej nižjimi prispevki, znižali bi DDV za osnovna živila in energente, posameznik bi po novem lahko prejemal polno pokojnino ob nadaljevanju delovne aktivnosti.

Vse to bi lahko govorilo v prid pisanju skupaj, vendar sodeč po pripombah v javni razpravi to ni prevladujoče mnenje uporabnikov. Več kot predlogov za pisanje skupaj ali za uvedbo dvojnice je bilo namreč mnenj, da je treba dosledneje uveljavljati obstoječe pravopisno pravilo. Celó do te mere, da je nekdo zapisal, naj pravopis določi, da sprememba zapisa v nestičnega ne spremeni imena družbe.

Ker te moči pravopis kot tak nima, bo treba ob uveljavljanju brezizjemnega pisanja okrajšav gospodarskih družb s presledki bolj sodelovati z drugimi vedami in področji. Povabljeni smo že bili k sodelovanju pri prenovi nomotehničnih smernic, treba bo najti še kakšno pot do sprememb v zakonskih in drugih vplivnih besedilih.

Komentar 148 Komentar k drugi točki: Okrajšava oblike gospodarske družbe je v registru podjetij pogosto napisana stično, v letakih, oglaševalskih in splošnih besedilih pa tudi brez vejice.

Moje mnenje:

- strinjam se, da se v pravopisnih pravilih utrjuje potrebnost vejice pred okrajšavo;

- čudi pa me vztrajanje na stališču, da se v teh krajšavah še vedno piše presledek za vsako piko; v praksi bi nam prišlo prav, če bi se lahko pisalo d.o.o. tudi v osnovni okrajšavi (ne le pri pregibanju iz poobččenja). Ali bi to lahko pojasnili podobno kot razvoj okrajšave *i. p. d.* > i.p.d. > ipd.? Po mojem občutku bi bila odločitev za tako pravilo (torej vejica da, presledek za pikama ne več) primerljiva s tisto za presledek za kratico v besednih zvezah (UV žarki, ne več UV-žarki).

Komentar 144 Načeloma – kdaj pa ne? Na primer kadar registracijsko sodišče zamiži na obe očesi in dovoli registracijo d.o.o. (brez presledkov)? Zakaj se pa sodišče (!) sme poživžgati na pravilo, ki je zelo logično, nič »dogovorjeno« ali kako drugače »prirejeno«?

Komentar 155 Kaj to pomeni za uporabnika, da so okrajšave »v registru podjetij pogosto zapisane stično«? Kaj naj počnemo s tem podatkom, ki ga itak poznamo? Bolj je problem to, da se uporabniki, pa tudi lektorji, bojijo pravopisno spremeniti d.o.o. v d. o. o., češ da se s tem spremeni registracija podjetja. Predlagam bolj jasno opredelitev, da pravopisni popravek podjetja d.o.o. v d. o. o. v nekem wordovem dokumentu ne spremeni imena tega podjetja.

2. Zapis kratic

Pri poglavju *Krajšave* so se v javni razpravi pripombe zgostile še ob nekaj drugih vprašanjih, zlasti pri kraticah. Pogostnost njihove rabe tako v pisanju kot govoru je v zadnjih desetletjih izrazito narasla, njihova pravopisna obravnava doslej pa ni bila zadostna. Glede sklanjatvenih vzorcev n tvorjenk iz kratic so informacije v SP 2001 tudi zelo skope in mestoma nejasne, kar je v rabi povzročalo različne interpretacije in dvome. V prenovljenih pravilih poskušamo sistematično urediti njihovo pisno sklanjanje, ki pri nečrkovalnih kraticah s končnim samoglasnikom zaradi poseganja v osnovno pisno podobo povzroča prehod med navadna lastna imena in občna poimenovanja (primera UNESCO, EATA):

- ABS ABS-a, STA STA-ja, AJPES AJPES-a, UMAR UMAR-ja,
- UNESCO UNESCA > Unesco Unesca, EATA EATE > Eata Eate.

Vendar se taki zapisi z velikimi črkami vseeno pojavljajo v besedilih in iz njih tvorimo tudi svojilne pridevnike. Pri zapisu teh prihaja do težav in dvomov; nekateri dodajajo okrnjeno ali celotno obrazilo za vezajem, drugi – in teh je občutno več – pa svojilno obliko tvorijo po analogiji s sklanjano. Tako rešitev kot redkejšo predlagamo tudi v pravilih: da torej za besedotvorno podstavo na mesto, kjer je pri sklanjanju črkovno spremenljivo sklonilo, tudi obrazilo zapišemo z velikimi črkami. Več pa je pri tej skupini po pričakovanju seveda tvorjenk iz lastnih imen, nastalih iz kratic, npr. ARSO > ARS- + -ov > ARSOV; FIFA > FIF- + -in > FIFIN.

Številke v preglednici so dovolj povedne:

Kratica / Ime	Pridevnik	Pogostnost
Unesco, Unesca	Unescov	9990
UNESCO, UNESCA	UNESCOV	355
	*UNESCO-v	13
	*UNESCO-ov	33

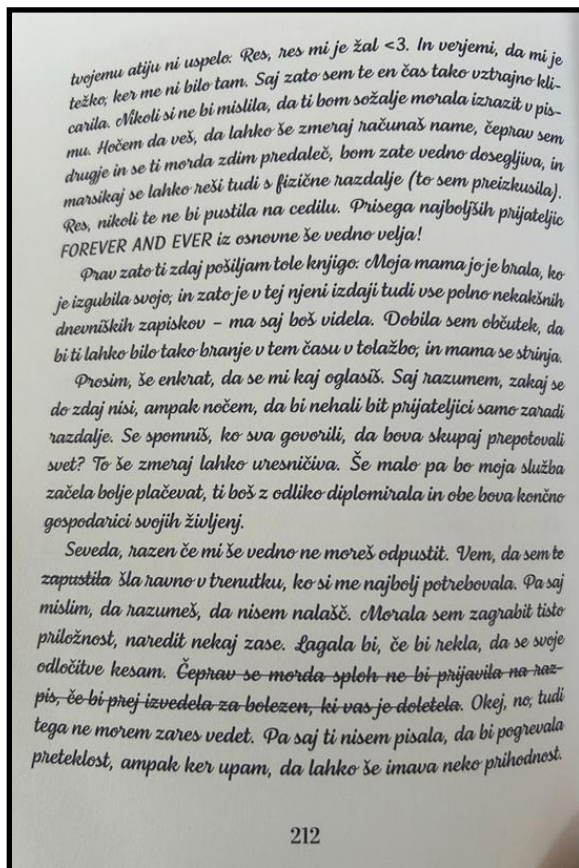
3. Poimenovalne enote, sestavljene iz kratice in številke

Nove so tudi poimenovalne enote, sestavljene iz kratice in številke. Po preverbi dodatnega gradiva se kaže, da gre vsaj za tri podtipe:

- kratice, ki jim sledi številski dodatek v funkciji oznake zaporedja, v teh primerih gre za zapis s presledkom (NUK 2, SVL 1);
- potem za kratice, ki so del oznak pravnih besedil, npr. zakonov, pri teh je številka zapisana za stičnim vezajem (ZGD-1);
- in pa za kratice, pri katerih je številka na začetku, v tem primeru se ta piše stično s črkovnim delom (2TDK).

4. Kratkopisne krajšave in druge kombinacije pisnih znamenj

Še beseda o kratkopisnih krajšavah in podobnih kombinacijah pisnih znamenj. Resda gre za značilnosti neformalnega sporočanja, ki so torej izven knjižnega jezika in dosega kodifikacije. Vendar če se uporabljajo v imenih (Mi2) in če se kot odraz žanrske raznolikosti sodobnega pisanja vključujejo v leposlovje, se mora tudi knjižni jezik z njimi nekako sprijeti.

(Mojca Petaros: Nočem več biti nevidna, Trst: Mladika, 2025)